

“İlaçta Patent Haklarının Korunmasına İlişkin Kanun Hükmünde Kararname”

Çok Uluslu Şirketler

-Sizce ilaç neden patent kapsamına alındı?

İlacın patent kapsamına alınmasıyla globalleşme rüzgarları aynı zamanda geldi. Dünyada bu globalleşmeyle birlikte artık ülkelerin ekonomileri çok daha uluslararası sermayeye bağımlı hale geldi. Özellikle ulus-devletler ve Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde bu durum çok daha belirgin biçimde yaşanıyor. Bir kez daha yineliyorum. İlacın patent kapsamına alınma çabaları globalleşmeye denk düşüyor.

-Türkiye’de ilacın patent kapsamına alınması yasasını çıkaran hükümetin ortağı sosyal demokrat parti olan SHP’ydi. Bunu nasıl karşılıyorsunuz?

Biliyorsunuz, patent öbür tüm alanlarda vardı. Bir de 19. Yüzyıldan kalma ihтира berati yasası yürürlükteydi. Bu yasanın güncelleştirilmesi gerekiyordu. Bu da doğru bir yaklaşımdı. Bunun üzerine patente ilgili 180 maddelik yasa teklifi parlamentoya geldi. Ama bunun içinde ilaç sadece iki maddeden ibaretti. Bu iki maddenin üzerinde Meclis komisyonlarında çok büyük tartışmalar oldu. 1992 yılında patent yasası parlamentonun gündemine geldi. O sırada hükümet ortakları Sayın Demirel ve Sayın İnönü’yü. Tasarı Meclis’ten geçemedi. Burada sosyal demokratların farklılığını soruyorsanız hemen yanıt vereyim. Bu konuda sosyal demokratların ürettikleri fazla düşünceleri yoktu. Sosyal demokratlar da globalleşmeden en azından sağ partiler kadar etkilenmişlerdi. Kendi politikaları da çok net olmadığı için bir tavır koyamadılar. Genelde, patent yasasının TBMM’ye gelmesi doğru bir yaklaşımdı. Ama bunun içinde ilacın bulunması doğru bir yaklaşım değildi. Zaten biz bunu TBMM komisyonlarında da uzun uzun anlattık. Sosyal demokratlar da ilacın o tasarı kapsamına alınmasının ayırıcına varamamışlardı.

-Patent yasası 1 Ocak 1999’da yürürlüğe girecek. Bu yasayla ilaç fiyatlarının sürekliliği olarak yükseleceği, ayrıca da Türk ilaç sanayinin tamamıyla çökeceği söyleniyor. Patent yasası neden bu sonuçları doğuracak? Bize anlatır mısınız?

Değitim gibi 1992’de TBMM gün-

demine gelen patent yasa tasarısı Meclis’ten geçemedi. Tasarıda patente geçiş süresi 2005 yılı olarak belirlenmişti. Biliyorsunuz, Sayın Demirel Cumhurbaşkanlığına DYP-SHP hükümetinin başbakanı geçtiği. Tansu Çiller Başbakanlığa getirildi. Tansu Çiller Başbakan olduktan sonra o hükümet Meclis’ten Kanun Hükmünde Kararname yapma yetkisi aldı. Kanun Hükmünde Kararname yapma yetkisine dayanarak 24 Haziran 1995 yılında 551 sayılı Kanun Hükmünde Kararname’yle ilaç üretim usullerinde 2000 yılı geçiş süresi ve üründe 2005 yılı olarak ilaçla ilgili düzenleme yapıldı.

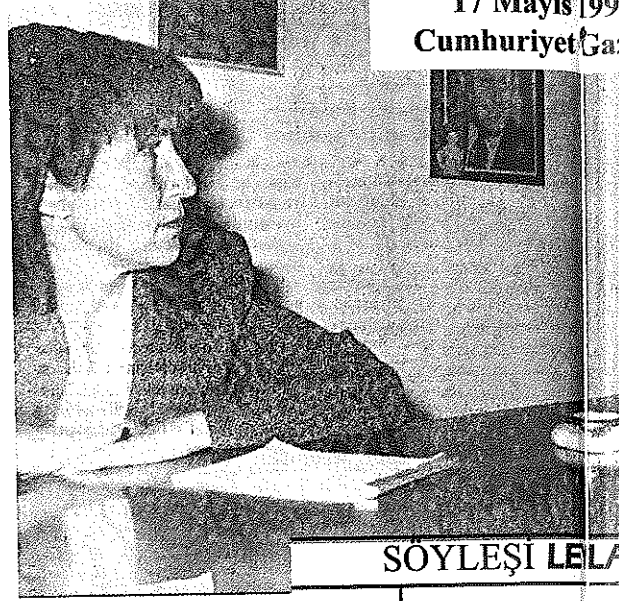
Tüm patent yasası böylece aynı tarihte Kanun Hükmünde Kararname haline getirildi. Bu arada Türk hükümeti uluslararası sözleşmelere imza attı. Bunlardan bir tanesi Dünya Ticaret Anlaşması olan GATT Anlaşması. Türkiye, 123 ülkeyle birlikte Uruguay raunduna imza attı. Trips sözleşmesinde ilaçta patente geçme süreci olarak bizim gibi ülkelere 2005 yılına kadar olanak tanıyordu. Yine bu arada hükümet Mart 1995’te Gümrük Birliği’ne giriş protokolünü imzaladı. Üst üste imzalanan bu sözleşmelerden sonra, özellikle de Gümrük Birliği protokolünün ardından patent yasası, dediğim gibi 24 Haziran 1995’te Kanun Hükmünde Kararname haline getirildi. Aynı hükümet, Eylül 1995’te bir gece yarısı operasyonu ile yeni bir Kanun Hükmünde Kararname çıkararak ilaçta patent süresini 1999’a çekti. Hatta o sırada bazı bakanlar, “yüzlerce kararname Başbakanlık’ta beklerken neden ilaçta patent kararnamesi bize imzalatılıyor” sorusunu sordular.

-Peki, Başbakanlık’ta onca kararname beklerken neden ilaçta patent kararnamesi yangından mal kaçırır gibi çıkarıldı?

Bunun nedenlerini net olarak bilemiyoruz.

-Burada ilaçta patent süresinin ertelenmesi hakkı da var. Örneğin İtalya’da bu ertelenmişti.

Türkiye’nin ilaçta patenti 2005 yılına kadar ertelenmesi hakkı hala var. Ama biz, Eylül ayındaki Kanun Hükmünde Kararname’nin çıkarılmasının ve üç ay içinde hükümetin karar değiştirmesinin nedenlerini bilemiyoruz. Bu konuda ne

17 Mayıs 1999
Cumhuriyet Gazetesi

SÖYLEŞİ LELAL

SUNU

tür ikna yöntemleri kullanıldığını, kimlere ne tür tavizler verildiğini kestiremediğimiz gibi bunun için yapıldığını da anlayamıyoruz. Bakın, burada şunun altını çizmek istiyorum: 551 sayılı Kanun Hükmünde Kararname’de bulunan sadece ilaçla ilgili bölüm Eylül 1995’te 566 sayılı Kanun Hükmünde Kararname’yle değiştirildi; üretim usulleri ve ilaç süresi 1999’un 1 Ocak gününe çekildi. Burada bazı tartışmalar ortaya atılıyor. Biz Gümrük Birliği’ne girerken, Gümrük Birliği Anlaşması’nda 1999’da ilaçta patenti kabul edeceğimize dair imza attık, deniyor. Gerçekte Gümrük Birliği Anlaşması’nda böyle bir ibare var. Ancak bu ibarede şu ifade kullanılıyor: “1999 yılına kadar patente ilgili yasal düzenlemeler yapılır.” Ama bizim kraldan fazla kralcı yaklaşımlarımız ilaçta patenti 1999 yılına çekti. Doğrusu, bu Türkiye için hiç yararlı olmadı.

Peki, ilaç fiyatları neden artacak ve hangi boyutlara varacak?

Türkiye’de hammaddesi orijinal olanla hammaddesi jenerik olan ilaçlar arasında korkunç fiyat farklılıkları var. Bu farklar 10 katna kadar çıkabiliyor. Patent, bir buluşu, bir yeniliği bulana tekel hakkı tanırsanız bunun fiyatını, bu ürünü ne zaman üreteceğini de tekeli

Türkiye’deki tüm ilaçlar 1999’da yürürlüğe girecek “İlaçta Patent Hakkının Korunmasına İlişkin Kanun Hükmünde Kararname” ile ayaklandı. Eczacılar, ilaç fiyatlarının akıl almaz şekilde ulaştığını ve Türkiye’de çokuluslu şirketlerin etki savunuyorlar, “Biz Türkiye’de bağımsızlığımızı zedeleyen İstanbul Eczacı Odası’nın avukatları Alp Sekt’le Eylül 1995’te kararın dönemin Başbakanı Tansu Çiller Bakanlar Kurulu tarafından İstanbul Cumhuriyet Halk Partisi’ne duyurusunda bulunmuş boyutları giderek büyümüş kendi hakkını halk ya da öğreniyordu. İşin daha öğrenmek için Tansu Çiller Başbakanı Mehmet Bıçkıcıoğlu’nun Domacı kararından kaçırır gibi” kabul edilmiş söyleyerek “İlaçta Patent Hakkının Korunmasına İlişkin Kanun Hükmünde Kararname” ile ertelenmesinde...

"Gözüne İlacı Dikti" 1 Ocak 1999'da yürürlüğe giriyor

1 Ocak 1999 tarihli
Gazetesi'nden

ALA TAVŞANOĞLU

US

eczacılar 1 Ocak
Haklarının
Kanun
ame"ye karşı
kararnameyle ilaç
z boyutlara
ektörünün
efine geçeceğini
ürkiye'nin
yecek" diyorlar.
üyeleri de
le birlikte, 22
meydi çıkarılan
ansu Çiller ve
leri hakkında
Başsavcılığı'na
ndular. Olayın
üyör, sivil toplum
yoluyla aramasını
a derinini
Eczacıları Birliği
naç'la konuştuk.
"Yangından mal
ldiğini
entini 2005 yılına
yız" dedi.

elinde tutan kişi ya da grup belirler. Dolayısıyla ilaç, kendi özelliği nedeniyle vazgeçilemez ve yerine konulamaz bir üründür. Ayrıca da talep esnekliği çok düşüktür.

-Talep esnekliğinden neyi kastediyorsunuz?

Yani, ilacın fiyatı arttıkça ilacın talebi düşmez. Çünkü ilacı tercih eden hasta değil, o alanın uzmanı olan hekimdir. Hekim ilacın fiyatına bakarak değil, ilacın etkisine bakarak ilacı yazar. Dolayısıyla ilacı alan kişi, yani hasta da ilacı yazan hekim de fiyatıyla çok fazla ilgilenemez. Yinelıyorum, ilacın fiyatının artmasıyla ilaca olan talep düşmez. Bu durumda ürünün fiyatının tek kişi ya da tek bir firma tarafından belirlenmesi, patent verilmesi durumunda bir başka ürünün o şekilde üretilmemesi, ayrıca da ilacın kendi özelliği ve talep esnekliği olmaması nedeniyle ilaç fiyatları korkunç boyutlarda artacaktır.

Eczacılarda DYP-SHP hükümetiyle ilgili suç duyurusunda bulunma fikri nasıl doğdu?

Eczacıların bu konuda daha önce de deneyimleri var. Eczacıların, ülkenin önde gelen hukuk adamlarından birisi olan Alp Selek gibi bir hukuk danışman-

ları var. O, ülkenin durumuyla yakında ilgilendiği için böylesi yaklaşımları ortaya koyabiliyor. Daha önce eczacılar, parlamento hakkında dava açmışlardı. Bunun gerekçesi de Anayasa Mahkemesi'nin anayasada bozduğu bir maddeyi parlamentonun yasallaştırmamasıydı. Davaya dilekçesinde TBMM'nin bu şekilde görevini ihmal ettiği belirtiliyordu. Türkiye'de, parlamentonun yaptığından sadece parlamentonun kendisi hesap sorar yaklaşımı var. Bu ise özgürlükçü ve katılımcı demokrasiyle hiçbir biçimde bağdaşmaz. Türkiye'de bütün sivil toplum kuruluşları, sendikalar da demokrasiye katkıda bulunmak zorundadırlar. Ayrıca TBMM, bu örgütlerin sesini dinlemekle yükümlüdür. Aksi halde, demokrasiden söz edilemez. Meslek örgütleri, sivil toplum kuruluşları TBMM'yi denetleyebilmelidirler.

Yani demokrasilerde sivil toplumun kendine düşen görevi yapabilmesi gerektiğini mi söylüyorsunuz?

Tabii sivil toplum kendine düşen görevi yapmalı. Bu konuda önüne çıkan engelleri de kaldıracak önlemleri almalıdır. Bir hükümet, ülkeye zarar verici bir yanlış yapmışsa bunu ortaya çıkaracak önlemleri almak gerekir. Bu doğru bir davranış, doğru bir yaklaşımdır. Böylece hükümetler artık çok dar bir grupla tartışarak, kendi partilerine dahi sormadan uluslararası sözleşmelere imza atamayacaktır. Örneğin Türk hükümeti GATT anlaşmasına imza atarken bunu kime danıştı, kiminle tartıştı? Gümrük Birliği'ni ele alalım... Gümrük Birliği'nin yarattığı sıkıntılar çoğu zaman görmezlikten gelindi. Bakın, Gümrük Birliğiyle birlikte öbür alanlarda olduğu gibi ilaçta da korkunç bir ithalat patlaması meydana geldi. Bunu meslek örgütleri olarak bizler gördük; sürekli de söyledik. Ama çoğu zaman da bunlar dikkate alınmadı. Meslek örgütlerinin, sivil toplum kuruluşlarının seslerinin dinlenmesinin en önemli yolu işte suç duyurusunda bulunmaktır. Bu örgütler bunu yaptıktan sonra işin takipçisi olmalıdırlar. Bizim yaptığımız doğru ve Türkiye'de örnek bir yaklaşımdır.

Eczacılar olarak daha önce TBMM'ye açtığınız dava nasıl sonuçlandı?

Biz, başlangıçta, davayı hakimler

kabul etmeyecek, diye düşündük. Ama Türkiye'de mesleğine saygılı, hukukun üstünlüğüne inanan ve savunan yargıçlar var. Bu yargıçlar TBMM'ye açmak istediğimiz davayı kabul ettiler. Bu dava sekiz ay kadar sürdü. Daha sonra mahkeme, görevsizlik kararı verdi.

Bu önemli bir adımdır. Biz bu davayı sürdürüyoruz. Bunu Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne kadar götüreceğiz.

Meslek örgütlerinin görevlerinden birisi Türkiye'de hukuk yollarını açmaktır. 550 kişilik parlamento, sadece mermer duvarları arasında kalmaz. Parlamento, kendisini oraya getiren halkla ilişki kurmak durumundadır. Meclis üyeleri 65 milyon kişiyle tek tek kucaklaşmaya göre de halkın örgütleriyle ilişki kurmak zorundadır. Ama kendi işine geldiği zaman ilişki kurmak şeklinde değil... O ilişki ağını sürekli hale getirip sürekli ilişkinin yollarını açık tutmak zorundadır. Yasa teklifleri hazırlanıp sunulurken meslek örgütleriyle karşılıklı iletişim içinde bulunmalı, meslek örgütleri denetleme önerileri verebilmeli, milletvekilleri de bunları TBMM'nin gündemine getirebilmelidirler. Bu tür ilişkiler özgürlükçü, katılımcı demokrasinin yolunu açar. Aksi halde Türkiye'de kısır çekişmelerden öteye gidemeyiz.

-Türk Eczacıları Birliği neden ilaçta patente böylesine sert tepki gösteriyor?

Türk Eczacıları Birliği'nin bir meslek örgütü yasa var. Bu, 6643 sayılı bir yasa. Yasada bakın ne diyor: "Yerli tıbbi müstahzarların revacını temin edecek tedbirleri almak Türk Eczacıları Birliği'nin görevlerinden birisidir."

1956 yılında çıkarılan bu yasa, Türk Eczacıları Birliği'ne, "ülkede üretilen ürünü koruyacaksınız ve geliştireceksiniz" diyor. Patent ise bu ülkedeki ürünün korunmasını amaçlamıyor. Aksine bu ülkedeki ürünlerin yok olmasını getirecek sürece zemin hazırlamaktadır. Dolayısıyla Türk Eczacıları Birliği ve Türkiye çapındaki Eczacı Odaları kendilerine verilen bu görevi yerine getirmek için uğraş ve çaba içindedir. Verilen bu uğraş ve çaba Türkiye insanı içindir. Bizim en önemli görevlerimizden bir tanesi halk

sağlığına fedakarlık ve feragatla hizmet etmektedir. Eczacılar bunun için Türkiye çapında, kamu yararı açısından bu ülke insanı için uğraşıyorlar. Uğraşmakla da yükümlüler. Aksi halde yasal görevlerini yerine getirmemiş olurlar. Üstelik Türkiye’de ilaç çok stratejik bir ürün. İlaç, öbür ürünler gibi değil, az önce dediğim gibi, yokluğunda insan hayatı tehlikeye girer. Bir diyabet hastasının ensülin olmadığında yaşamını sürdürmesinin olanaksız olduğunu hepimiz biliyoruz. Dolayısıyla, herhangi bir savaş, afet, felaket halinde bu ülkede üretilen ilaca ihtiyaç vardır. Buradan yola çıkarak ülkedeki ilacın dışa bağımlılığının asgariye indirilmesi gerekir. Bir ülke, ilaç üretimi bakımından kendi kendine yeterli durumda olmalıdır.

-Bu durumda ilaç üreticileri ne yapıyorlar?

Biliyorsunuz, ilaç üreticileri birkaç grup. Onlar heterojen bir yapıya sahipler. Çokuluslu ilaç üreticileri patent yasasına alkış tutuyorlar. Türkiye’de çokuluslu firmaların lisanslı üretimini yapan yerli firmalar seslerini fazla çıkarmıyorlar. “Olmasa daha iyi” yaklaşımı içindedir. Bir de yerli sermaye sahibi üreticiler var. Bunlar, ilaçta patentin ertelenmesini istiyorlar. Bir de, Türkiye’de her alanda olduğu gibi ilaç alanında da araştırma ve geliştirme eksikliği var. Bu nedenle de çok ciddi bir ilaç araştırma ve geliştirme politikası oluşturulması gerekiyor. Uluslararası sermayenin çok büyük baskısı ve gücü Türkiye’de önenebilir. Ama bunu önleyebilmek için de yerli ilaç üreticilerinin yan yana gelerek buna karşı güçlü ve geniş çaplı bir yapı oluşturmaları lazım. Ayrıca, yine yerli üreticilerin tek bir alanda uzmanlaşmaları zorunludur. Bunlar, tüm alanları kapsayacak bir çalışmaya yapamayabilirler.

-Hangi alanlarda uzmanlaşabileceklerine örnek verebilir misiniz?

Örneğin hormon alanında, örneğin vitamin alanında, örneğin ağrı kesiciler alanında... Yan yana gelip ya da tek tek bu alanlarda uzmanlaşabilirler. Bunun önemlerinin alınması gerekir.

Tabii devlet de araştırma ve geliştirmeye çok ciddi biçimde destek sağlamalıdır. Çünkü artık dünya bilgi çağını yaşıyor. Bilgi toplumundayız. Bilgi toplumunda araştırma ve geliştirmeye kaynak ayırmayan ülkeler çok geride kalacaklardır. Üstelik sömürgeleşmekle karşı karşıya kalacaklardır.

Dünyada üretime yönelik bilgi çok değerli. Bu bilgi özellikle ilaç ve tıp alanında sürekli gelişiyor, yenileniyor,

hızla değişiyor. Bakın, 10 yıl önce üretilen çoğu ilaç artık piyasada kalmadı; yerine yenileri üretiliyor. Bizim bunu hızla yakalamamız lazım. Bunun için de toplumsal güç birliği gerekiyor. Aksi halde, Türkiye sadece ilaç alanında değil, tüm alanlarda bilgi toplumundan düşecek.

-İlaçta patent ilaç fiyatlarının artmasına yol açacak, dediniz. Bunun başka yansımaları olacak mı?

Tabii. Ülkenin öbür kurum ve kuruluşlarına da yansiyacak. Örneğin sosyal güvenlik kurumları. Bunlar ilacın yüzde 65 oranında alıcısıdır. Bu şekilde, onların ilaca ödedikleri para artacaktır. Bir süre sonra bu sosyal güvenlik kurumları, ilaç fiyatlarını ödeyememek durumuyla karşı karşıya kalacaklar ve üyeleri de o ilaçları sağlayamamak tehlikesi içinde yaşayacaklardır.

Bir başka olgu da yerli ilaç sanayiine olacak etkidir. Yerli ilaç sanayii bundan çok kötü biçimde etkilenecektir. Önce fason üretici durumuna düşecek, belli bir katma değerden uzaklaşacak, sonra da yok olup gidecek, ithalatçı olacaklardır.

Türkiye, dünyada ilaç üretebilen 35 ülkeden birisidir. Ama bu baskılar yüzünden Türkiye bu 35 ülke arasındaki yerini koruyamayacaktır.

İtalya, AB üyesi olmadan önce 380’e yakın ilaç firmasına sahipti. Yerli ilaç firma sayısı da çok yüksekti. Ama AB’ye girip patenti kabul ettikten sonra İtalya’da firma sayısı 80 civarına düştü. Üstelik yerli firması da üç tane kaldı. Bugün Yunanistan ilaç üretilmiyor; ilaç ihtiyacının yüzde 95’ini ithal ediyor. Türkiye ise çok ciddi sayıda üretim yapan ilaç şirketine sahip. Bu firmaların ortadan yok olmamaları için çok dikkatli olmak gerekiyor. Bakın, 1995’ten bu yana ilaç patenti almak için başvuran şirketler var. 1995’ten bu yana 800 başvuru yapılmış. Bu başvurular şirketlerden sadece 15’i Türk. Bunların dışındakilerin hepsi çokuluslu yabancı firmalar.

Şu ana kadar 78 şirkete patent hakkı verilmiş, bunlardan sadece birisi Türk şirketi. Bunlara tek tek firma bazında bakarsak hepsinin dünyanın en büyük şirketleri olduğunu görüyoruz.

Biz bu konuda 10 yıldır uyarı yapıyoruz. Diyoruz ki: “Siz patenti dünyanın çokuluslu firmalarına vereceksiniz. Çünkü Türkiye’de başvurup patenti alabilecek firma henüz yok. Benim ülkemizin insanının parasını patenle birlikte çokuluslu firmalara vereceksiniz. Onları

koruyacak, ama benim ülkemizin insanını koruyamayacaksınız.”

-Yeni patent yasasıyla birlikte ilaç sektörü tekelci firmaların eline mi bırakılacak?

Evet öyle olacak. Bir süre sonra Türkiye elindeki ulusal olanakları çokuluslu şirketlere devreder hale gelecek. Çokuluslu firmaların Türkiye’ye akın etmelerinin nedeni de Türkiye’nin çok büyük bir pazar olması. Son iki yıldır Türkiye’deki ilaç pazarı yüzde 17 oranında büyüdü.

Bu büyüme sıralamasında da dünyada sekizinci durumdayız. Bu da iştahları büyük ölçüde kabartıyor. Şu anda Türkiye’ye çokuluslu 28 şirket gelmiş durumdadır. Ama bunların sadece yedisi üretim yapıyor.

Bunlar çok güçlü şirketler oldukları için ilaç pazarında dehşetli bir hakimiyet kurdular. Patenle birlikte bu hakimiyetleri müthiş hale gelecek.

-DYP-SHP koalisyon hükümeti üyeleri hakkında suç duyurusunda bulunuldu. Tansu Çiller, Hikmet Çetin, Erdal İnönü ve 25 eski bakan hakkındaki bu suç duyurusu dikkate alınacak ve bu kişiler gerçekten Yüce Divan’da yargılanacaklar mı?

Türkiye Parlamentosu çok garip bir yer. Şimdiye kadar Yüce Divan’a sevk edilen bakan sayısı çok az. Gönül ister ki bu suç duyurusuna milletvekilleri sahip çıksın ve bu işin parlamenter sistem içinde yürütülmesini sağlasın. Bu şüphesiz hukuk yoluyla işler. Ama bazı engeller ortaya çıkarılabilir.

En azından bu parlamenterlerin, milletvekilliklerini sona erdiğinde haklarındaki işlem sürebilir. Bu da çok önemli bir yaklaşım. Bunun ayrıca eczacı odalarının sorunu olmaktan öte kamuoyunun sorunu haline gelmiş olması gerekir. Böylece de baskı artmış olur. Biz bunun Yüce Divan yolunu açması konusunda umutluyuz. Ama sonuçta buna kararı verecek olan TBMM’deki milletvekilleridir.

Patent yasasıyla ilgili burada dile getirmek istediğiniz mesajınız var mı?

Sürenin, yasa halinde getirilecek 2005 yılına kadar uzatılmasını, konunun parlamento gündemine getirilmesini istiyoruz. Tüm Türkiye’deki eczacılardan sürenin uzatılması için imza topluyoruz. İmzalar toplanınca bunu Başbakan’a iletacağız.

